

Rondetafelgesprek Tweede Kamer d.d. donderdag 30 maart 2023

Hartelijk dank voor de uitnodiging voor dit rondetafelgesprek over passend onderwijs voor hoogbegaafde kinderen. Mijn inbreng van vandaag breng ik niet alleen als onderzoeker op het gebied van onderwijs aan zeer makkelijk lerenden of hoogbegaafden, maar ook namens de stichting Kenniscentrum voor Makkelijk Lerenden (KML) en namens Balans, vereniging voor ouders.

Een jaar geleden, op 23 maart 2022, was ik samen met Loek Zonnenberg en Lydia Bosman eveneens bij u te gast voor een rondetafelgesprek. Hierbij zijn wij ingegaan op de resultaten van mijn dissertatie en mijn onderzoeken in de samenwerkingsverbanden van Den Haag en Groningen, de "Situatieanalyse" van Zonnenberg en enkele onderzoeken van Mooij (2013, 2016, 2021).

Tijdens dit gesprek is naar voren gekomen dat voor de (zeer) moeilijk lerenden algemeen geaccepteerd is dat aangepast onderwijs nodig is, maar dat dit niet geldt voor de kinderen aan de andere kant van het spectrum, de (zeer) makkelijk lerenden. Dit terwijl zij evengoed zorgleerlingen zijn, in feite zelfs 'in hogere mate' omdat bij zeer makkelijk lerenden sprake is van wederzijds onbegrip: de omgeving begrijpt de leerling niet en de leerling begrijpt de omgeving niet. Uit de genoemde onderzoeken is gebleken dat hoogbegaafden onderwijs ontvangen dat niet aansluit bij hun cognitieve, sociale, emotionele en persoonlijke ontwikkeling. Het gevolg hiervan is stress, slaapproblemen en leer- en gedragsproblemen.

Uw doel van het rondetafelgesprek van vandaag is om meer helderheid te krijgen wat de overheid zou kunnen doen om goed onderwijs voor alle hoogbegaafde leerlingen te laten verzorgen. Graag ga ik in deze notitie in op deze vraag nadat ik de stand van zaken heb geschetst.

Stand van zaken

Ten eerste, geef ik graag een korte blik in de onderzoeksresultaten onder leerlingen die zijn uitgevallen uit het onderwijs in swv Groningen:

- Er een kloof is tussen theorie (pluswerk, interne en externe plusklas) en de praktijk (eerst gewone werk af; plusklas 0,5 tot 1 uur per week of gaat niet door; en pas naar de externe plusklas als het kind thuis zit);
- 90% van de kinderen ontmoet weinig kennis en begrip;
- 92% van de kinderen kampt met stress; 67% met slaapproblemen; 84% met lichamelijke klachten; 71% met ernstige vermoeidheid en 58% met depressiviteit.
- Hoe intelligenter, hoe meer problemen, hoe ernstiger de problemen zijn, hoe meer (mis)diagnoses; hoe meer behoefte aan zorg en hoe meer uitval.

NB: Dit is geen nieuws, maar ook al vele malen eerder aangetoond, onder meer al door Hollingworth aan het begin van de 20^e eeuw.

Waarom verandert er dan weinig tot niets in het onderwijs aan zeer makkelijk lerenden?

Ik begrijp het niet. En deze kinderen al helemaal niet!

Zelfs het College voor de Rechten van de Mens heeft de regering 2 juli 2021 aangesproken om het recht van hoogbegaafde kinderen op onderwijs dat past bij

hun onderwijsbehoefte en leerpotentieel in het onderwijsbeleid centraal te zetten. Het is echter zonneklaar dat veel zeer makkelijk lerenden/hoogbegaafden dit recht nog steeds niet hebben verkregen, zo blijkt uit de mijn onderzoeken in de 3 samenwerkingsverbanden in 2022 en 2023 en ook uit de verhalen van Finn, Nora en Daan in de berichtgeving van RTV Noord (<https://www.rtvnoord.nl/hoogbegaafd>).

De vraag waarom de wetenschappelijke kennis over het onderwijs aan zeer makkelijk lerenden niet wordt toegepast in het onderwijs, houdt mij al lang bezig. Deze vraag heeft ertoe geleid dat ik mij 7 jaar lang (overigens onbezoldigd) heb gewijd aan mijn promotieonderzoek. Ik heb 3 onderzoeken uitgevoerd, namelijk 1 op basisschoolniveau, 1 op pabo-niveau en 1 op samenlevingsniveau. Het bleek dat:

1. Dominante overtuigingen in de samenleving de toepassing belemmeren van wetenschappelijke kennis over het onderwijs aan zeer makkelijk lerenden; Bijv. "Deze kinderen komen er toch wel." "Het is een intellectuele elite,"
 2. Onderwijs- en beleidsactoren op samenlevings-, hogeschool- en basisschoolniveau niet of onvoldoende beschikken over deze kennis.
- (De Heer 2017, 404)

Na mijn promotieonderzoek in 2017 is er wel enige actie geweest:

- U heeft aan de bel getrokken bij het ministerie van OCW;
- Het ministerie van OCW heeft een Kenniscentrum (Hoog)begaafdheid aanbesteed;
- Er is een Plan van Aanpak Hoogbegaafdheid geschreven waarvoor het kenniscentrum belangrijke input heeft geleverd.

Alle reden tot tevredenheid zou u wellicht kunnen zeggen. Toch heb ik grote zorgen want het gaat niet de goede kant op en wel om de volgende redenen:

1. Het ministerie van OCW heeft bij de gunning van de aanbesteding aan het huidige kenniscentrum expliciet te kennen gegeven dat deze organisatie de opdracht is gegund omdat het gebruik maakt "van wat er al is" en niet uitgaat van de hiaten die er in het huidige onderwijssysteem zijn. De belangrijkste oprichters en deelnemende partners van dit kenniscentrum zijn dan ook al langer prominent aanwezig in Nederland op het gebied van (hoog)begaafdheid. **Ergo, het ministerie investeert in de huidige status quo.** Dit lijkt in tegenspraak tot wat de Tweede Kamer aan de minister heeft gevraagd.
2. In de publicaties van dit kenniscentrum wordt **selectief gebruik gemaakt van wetenschappelijke en praktijkkennis. Recente wetenschappelijke rapporten en onderzoeken** die niet (helemaal) in lijn zijn met de door dit Kenniscentrum verkondigde boodschap, **ontbreken in de publicaties.** Zo is de laatste publicatie over *Peergroup onderwijs* geheel in tegenspraak met de *niet* door het kenniscentrum aangehaalde (en ook zeer recente) onderzoeksresultaten van Mooij, De Heer (2017, 2022, 2023) en Zonnenberg (2022). Daarnaast zijn de uit het hele land bij KML en bij Balans vele signalen bekend dat het gestelde in de publicatie van het Kenniscentrum (bijv. plusgroep-onderwijs werkt prima) niet in overeenstemming is met de realiteit.

3. Opmerkelijk is dat in de publicaties van het kenniscentrum 'succesvolle' voorbeelden worden aangehaald van **onderwijsvormen waarvan de oprichter, en tevens trainer, bestuurslid is van ditzelfde kenniscentrum.**
4. Het wekt op zijn minst bevreemding dat **in een uitgave van het door de overheid gefinancierde Kenniscentrum wordt verwezen naar (lees reclame wordt gemaakt voor)** onder meer een adviesbureau en het opleidingsinstituut voor talentonderwijs waarvan de oprichter/trainer bestuurslid is van het kenniscentrum.

Gevolg van de beleidskeuzes van het ministerie van OCW is dat dit niet ten goede komt aan de zeer makkelijk lerenden / hoogbegaafden. OCW heeft gekozen voor investering in de status quo, namelijk:

- Voor een grote groep (hoog)begaafden moet soelaas worden gevonden binnen het reguliere onderwijs al dan niet met plusklassen;
- Leerlingen eerst leer- en gedragsproblemen moeten ontwikkelen door het niet passend onderwijs voordat ze in aanmerking komen voor aangepast onderwijs (de zogenoemde "dubbel bijzondere" leerlingen);
- Pas op de lange termijn zal er meer aandacht komen voor (hoog)begaafde leerlingen in de lerarenopleiding;
- Over de inrichting van ontwikkelingsgericht onderwijs wordt u nog weer later door de minister geïnformeerd.

Gevolg hiervan is dat:

- Voltijd hoogbegaafde afdelingen binnen scholen of voltijd hoogbegaafdenscholen door samenwerkingsverbanden worden afgebouwd onder meer omdat het in strijd zou zijn met inclusief onderwijs;
- Het aantal thuiszitters niet daalt, vooral niet nu hoogbegaafdenvoorzieningen worden afgebouwd.

We zijn nu 6 jaar verder na afronding van mijn promotieonderzoek en er is helaas nog maar weinig echt veranderd. Er is er nog steeds veel te weinig wetenschappelijke kennis in het onderwijs om zeer makkelijk lerenden passend onderwijs te bieden, zo blijkt weer uit mijn onderzoeken in 3 samenwerkingsverbanden (2022 en 2023). En het Kenniscentrum (Hoog)begaafdheid gaat hier dus niet veel in veranderen. Inmiddels zijn er wel veel (ook zelfbenoemde) 'specialisten hoogbegaafdheid' maar onduidelijk is in hoeverre zij werkelijk beschikken over gedegen wetenschappelijke kennis. Bij KML en Balans krijgen wij hierover (soms zeer) verontrustende berichten te horen.

Graag wil ik nu ingaan op een deel van uw vragen.

Uitrusting scholen en leraren

Door overdracht van wetenschappelijke kennis in de hoofdfase (major) van de lerarenopleiding kunnen scholen en leraren worden uitgerust om hoogbegaafdheid vroegtijdig te signaleren. Het is wel van belang dat de minister dit opneemt in de Bekwaamheidseisen voor leraren.

Definitie hoogbegaafdheid

De definitie van hoogbegaafdheid is eenvoudig als wordt gekeken naar de intelligentietheorie: een hoogbegaafde is een individu met een zeer hoge

algemene intelligentie (IQ meer dan 130) waarvan de cognitieve, sociale, emotionele en persoonlijkheidsontwikkeling veel sneller verloopt dan die van een gemiddeld intelligent individu.

Een intelligentie- of IQ-test is niet altijd nodig om in te kunnen schatten of een kind hoogbegaafd is. Sterker nog, een hoge intelligentie komt niet altijd in de IQ-score tot uitdrukking, bijvoorbeeld doordat een leerling onderpresteert of gestrest is voor de test. Beter is de ontwikkeling van het kind in kaart te brengen voorafgaand aan de periode dat het kind voor het eerst naar school gaat. De ouders kan worden gevraagd om een ontwikkelingsvragenlijst in te vullen. Hieruit kan worden opgemaakt in welk tempo een kind zich ontwikkelt. Tevens kunnen de gegevens van het consultatiebureau belangrijke aanwijzingen geven voor het ontwikkelingsniveau van de leerling.

Realiseer een dekkend aanbod

Aanpassingen in het onderwijs waarbij de ontwikkeling van de leerling centraal staat, zijn voor alle leerlingen - dus ook voor zeer makkelijk lerenden - effectief en doelmatig. Verder is voor deze leerlingen een versneld en verbreed aanbod nodig.

Om het onderwijs te laten aansluiten bij het ontwikkelingsniveau van leerlingen (**ontwikkelingsgericht onderwijs**) is het nodig dat er zicht is op de beginkenmerken van de leerlingen op alle ontwikkelingsgebieden. Op basis hiervan kan een persoonlijke leerroute worden opgesteld waarbij leerlingen deels een collectieve en deels een individuele route volgen die past bij het leerpotentieel en het actuele leerniveau van de leerlingen.

Tevens is een breed en diepgaand aanbod van belang voor de leerlingen, aangezien deze leerlingen zich de leerstof snel eigen kunnen maken. Ten eerste moeten deze leerlingen cognitief uitgedaagd (blijven) worden, anders verliezen ze hun belangstelling en voelen zij zich onbegrepen. Daarnaast is andere uitdaging van belang, zoals op sociaal, emotioneel, motorisch gebied. Aanbeveling verdient om het aanbod uit te breiden/aan te vullen met bijvoorbeeld creatieve, culturele en technische vakken.

In elk samenwerkingsverband zou ten minste 1 school moeten zijn waar ontwikkelingsgericht onderwijs wordt aangeboden.

Voor hoogbegaafde leerlingen die in het reguliere onderwijs niet aan hun trekken komen, is **voltijdshoogbegaafdenonderwijs** essentieel. Deze vorm van onderwijs kan worden ingevuld door klassen met een voltijds aanbod voor deze leerlingen in te richten bijvoorbeeld in een reguliere school. Deze onderwijsvorm zorgt ervoor dat zeer makkelijk lerenden inclusief onderwijs wordt geboden.

In elk samenwerkingsverband zou ten minste 1 school zeer makkelijk lerenden vanaf groep 1 voltijds hoogbegaafdenonderwijs moeten bieden.

Juist vanwege het gebrek aan kennis, is het van belang dat het geld dat voor hoogbegaafden wordt vrijgemaakt ook daadwerkelijk aan hen wordt besteed. Dit geld moet worden geoormerkt.

Uitvallers

Preventieve maatregelen zijn nodig om te voorkomen dat leerlingen uitvallen uit het onderwijs. Signalering van deze leerlingen is derhalve van belang evenals onderwijsaanpassingen zoals zo-even genoemd.

Feitelijk is *preventie* van de problemen waar zeer makkelijk lerenden / hoogbegaafden tegenaan lopen, eenvoudig. Als een school in kaart brengt hoe de

ontwikkeling van een kind is verlopen vóór het binnenkwam op school, dan kan de school vervolgens het onderwijs aanpassen aan het ontwikkelingsniveau van het kind.

Uiteraard is ook *curatieve zorgverlening* nodig voor de kinderen die beschadigd zijn door niet passend onderwijs en hierdoor leer- en gedragsproblemen hebben ontwikkeld. Deze kinderen moeten worden ondersteund en begeleid. Zij moeten tijd krijgen om te herstellen. Veiligheid is hierbij essentieel. Vervolgens moeten deze leerlingen mogelijkheden krijgen verder zich te ontwikkelen, al dan niet op een school.

Echter:

- Uit onder meer mijn onderzoeken in Den Haag en Amersfoort blijkt dat **voor herstel veel inspanning en tijd nodig** is. Deze worden de kinderen niet vaak gegund. Van uitgevallen leerlingen wordt verwacht dat zij weer zo snel mogelijk kunnen instromen in het reguliere onderwijs. Veelal is echter dit onderwijs nog steeds niet afgestemd op hun ontwikkeling... met het gevolg dat deze kinderen juist daardoor opnieuw uitvallen. Er is **maatwerk** nodig.
- **Veiligheid** wordt de leerlingen en ouders vaak niet geboden. Er is veel stress in de gezinnen waarvan kinderen zijn uitgevallen uit het onderwijs. Bij conflicten tussen ouders, school en/of zorgaanbieders over wat een kind nodig heeft, wie de zorgplicht heeft en wie het extra maatwerk betaalt, gebeurt het regelmatig dat onderwijs- of zorgprofessionals ouders onder druk zetten om het aanbod via Veilig Thuis-melding en ondertoezichtstelling te accepteren. Dwang en drangmaatregelen komen te vaak voor. Zo vaak dat Oudervereniging Balans hierover een werkcongres 'Bang voor drang en dwang' heeft georganiseerd. Zelf ben ik er ook vaak op gestuit dat ouders bang zijn om mee te doen aan wetenschappelijk onderzoek, onder meer vanwege de angst voor dwang en drang.

Ergo, dwang en drangmaatregelen van Veilig Thuis leveren kind en ouder alleen maar veel stress en angsten op. Deze maatregelen moeten niet hiervoor worden ingezet. Met kinderen en ouders moet een gelijkwaardig gesprek worden aangegaan en er moet ruimte worden geboden voor maatwerk.

Graag wil ik afsluiten met de woorden van Zonnenberg (2022):

Als je doet wat je altijd deed, krijg je wat je altijd kreeg...